

Czynniki sprzyjające powstaniu społeczeństwa obywatelskiego. Podmiotowość

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Aldona Musiał-Kidawa, *Podmiotowość społeczeństwa obywatelskiego w kulturze europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2016, nr 98, s. 134–135.
- Źródło: Łukasz Brodziak, *Podmiotowość i tożsamość jako źródła obywatelskości*, „Filozoficzne Aspekty Genezy” 2016, s. 251.
- Źródło: Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus Annus*, Rzym 191.
- Źródło: Łukasz Brodziak, *Podmiotowość i tożsamość jako źródła obywatelskości*, dostępny w internecie: cejsh.icm.edu.pl [dostęp 18.05.2021 r.].
- Źródło: Elżbieta Dubas, *O podmiotowości w kontekście pedagogicznym*, dostępny w internecie: cejsh.icm.edu.pl [dostęp 18.05.2021 r.].

- Źródło: Adriana Warmbier, *Zagadnienie podmiotowości*, dostępny w internecie: ruj.uj.edu.pl [dostęp 18.05.2021 r.].
- Źródło: Aldona Musiał-Kidawa, *Podmiotowość społeczeństwa obywatelskiego w kulturze europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2016, nr 98, s. 130.

Czynniki sprzyjające powstaniu społeczeństwa obywatelskiego. Podmiotowość

Źródło: JC Gellidon, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „Inne spojrzenie”.

Jan Paweł II

Encyklika Centesimus Annus

Autentyczna demokracja możliwa jest tylko w państwie prawnym i w oparciu o poprawną koncepcję osoby ludzkiej. Wymaga ona spełnienia koniecznych warunków, jakich wymaga promocja zarówno poszczególnych osób, przez wychowanie i formację w duchu prawdziwych ideałów, jak i „podmiotowości” społeczeństwa, przez tworzenie struktur uczestnictwa oraz współodpowiedzialności.

Źródło: Jan Paweł II, *Encyklika Centesimus Annus*, Rzym 191.

Podmiotowość człowieka i społeczeństwa, o której pisze Jan Paweł II, jest czynnikiem sprzyjającym budowie społeczeństwa obywatelskiego. Zastanów się, czy jest możliwa podmiotowość społeczeństwa bez podmiotowości osoby?

Twoje cele

- Wyjaśnisz pojęcie „podmiotowości”.
- Scharakteryzujesz różnice w rozumieniu podmiotowości w różnych ujęciach.

- Ocenisz znaczenie podmiotowości dla budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Dla zainteresowanych

**Czynniki sprzyjające
powstaniu
społeczeństwa
obywatelskiego.
Emancypacja**

**Czynniki sprzyjające
powstaniu
społeczeństwa
obywatelskiego. Prawa
człowieka**

**Czynniki sprzyjające
powstaniu
społeczeństwa
obywatelskiego. Kultura
polityczna i aktywność
obywatelska**

Przeczytaj

Czym jest podmiotowość?

W ujęciu klasycznym bycie panem siebie to troska o siebie bardziej niż o innych, gdyż jedynie samoopanowanie dawało szansę i możliwość panowania nad innymi. Tylko władza nad sobą pozwalała zyskać władzę nad innymi. [Michel Foucault](#), analizując dzieje [podmiotowości](#) ludzkiej, zwraca uwagę na ciągłość, jaka istnieje między rządzeniem samym sobą, rządzeniem rodziną a rządzeniem wspólnotą i państwem. Zasady działania politycznego i prywatnego są bowiem z sobą gruntownie powiązane, a powodzenie w rządzeniu zależy od tego, czy sprawujący rządy ma zdolność rządzenia samym sobą.

W starożytności

Etyka starożytna formułowała zasady pozwalające jednostce zostać wolną od zewnętrznego przymusu i pożądania oraz jednocześnie w pełni rozkoszować się sobą pod zwierzchnictwem samego siebie.

Według [Platona](#) antagonizm człowieka w stosunku do siebie samego ma tworzyć podstawę etyczną w walce z pragnieniami i przyjemnościami. Platon w *Państwie* mówi, że człowiek jest podobny do państwa i zarówno w państwie, jak i w człowieku powinien panować ten sam porządek. A zatem człowiekowi, któremu brakuje samokontroli, będzie brakowało też struktury władzy. W epoce klasycznej podmiot nie miał dostępu do prawdy, jeżeli wcześniej nie wykonał pracy psychologicznej zmierzającej do oczyszczenia własnego wnętrza i polepszania komunikacji z samym sobą, czyli zwiększenia dyscypliny etycznej. Dlatego też zasadniczym pytaniem podmiotu w kulturze europejskiej do XVI w. było pytanie dotyczące pracy nad sobą, jaką musi on wykonać, by stać się godnym i zdolnym obcować z prawdą.

Akademia platońska – mozaika odkryta w Pompejach. Przypomnij sobie, jaki wpływ na filozofię późniejszych wieków miały poglądy starożytnych myślicieli.

Źródło: Jebulon, domena publiczna.

W nowożytności

To podejście uległo zmianie w epoce nowożytnej, w której bycie panem siebie nie jest już własnością odnoszącą się tylko do relacji interpersonalnych. Człowiek staje się panem siebie nie po to, by panować nad innymi, ale dlatego, że jest istotą racjonalną.

W społeczeństwie spotykają się w związku z tym autonomiczne, panujące nad sobą osoby. To za sprawą upowszechnienia idei, że człowiek jest istotą racjonalną, upowszechniła się demokracja i idea autonomii.

Dla [Kartezjusza](#), aby doświadczyć prawdy i wejść z nią w relację, wystarczy, że *ja* jako podmiot poznający zdolne jest do widzenia tego, co oczywiste. Dotychczas nie do pomyślenia było, aby prawdę mogła znaleźć jednostka niemoralna i etycznie nieprzygotowana. To dopiero od niego zaczęło się poszukiwanie takiej formy etyki, która byłaby do przyjęcia dla wszystkich i której można by wszystkim podporządkować.

Następnie problemem podmiotowości zajmował się [Immanuel Kant](#). Poszukiwał wiedzy uniwersalnej, pełnej i stawiał pytanie, czy podmiot wiedzy jest jednocześnie podmiotem moralnym. Kant proponuje odnalezienie podmiotu uniwersalnego, będącego podmiotem wiedzy w takim zakresie, w jakim jest on uniwersalny, i spełniającego pewne określone wymagania moralne. Jego imperatyw kategoryczny wskazywał na to, aby postępować zawsze według takiej zasady, która mogłaby stać się prawem powszechnym.

W związku z powyższym możemy powiedzieć, że dysponujemy trzema głównymi modelami własnej podmiotowości.

W pierwszym podmiot konstituuje się przez badanie myśli i rzeczywistości pod względem ich prawdziwości. To **model kartezjański** najbardziej eksploatowany w nowożytności przez dzieło Edmunda Husserla.

1

2

W drugim podmiot odnajduje siebie przez badanie stosunku swoich myśli do wybranych przez siebie reguł etycznych. To **model starożytny** koncentrujący się na problematyce etycznej, który w nowożytności został zastąpiony problematyką epistemologiczną.

3

W modelu trzecim podmiot bada siebie, by ustalić stosunek między skrywaną myślą a wewnętrzną nieczystością. To **model chrześcijański** najbardziej w nowożytności eksploatowany przez dzieło Zygmunta Freuda.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Wiek XX

W wieku XX za sprawą rozwoju kognitywizmu i badań nad sztuczną inteligencją zwielokrotniło się zamieszanie wokół kategorii podmiotu. Nie dysponujemy dziś jasnymi kryteriami tego, co psychiczne, i tego, co podmiotowe. Potrafimy powiedzieć, gdzie nie należy szukać podmiotu i czym stany psychiczne nie są, ale nie potrafimy ich zdefiniować.

Z problemem **autonomiczności** człowieka wiąże się jeszcze jedna bardzo ważka kwestia: jego postawa wobec zewnętrznych uwarunkowań. Także i to zagadnienie nie jest nowe. Już w *Etyce nikomachejskiej* Arystoteles dokonał rozróżnienia między zachowaniem mechanicznym a zachowaniem wiążącym się z osobistymi pragnieniami i decyzjami, które

jest podstawą roztropnych działań i cnoty. Dylemat ten, funkcjonujący od zarania nauk społecznych, można określić mianem problemu: podmiotowość a struktura społeczna.

Zdaniem Jerzego Szackiego dylemat między ludźmi i instytucjami, wolnym działaniem jednostek i społecznym przymusem, *agency* i *structure* to chyba największy problem współczesnej socjologii. U podstaw **teorii agencji** (*theory of agency*) leżała relacja, w której pryncypał (*principal*) deleguje władzę do agenta podwykonawcy (*agent*), zaś agent w ramach delegowanej władzy wykonuje dla zwierzchnika określone usługi. Agent jest tu zbiorowym lub indywidualnym podmiotem, umocowanym przez pryncypała w ramach delegowanej przez niego władzy do wykonywania na rzecz tegoż pryncypała określonych zadań.

Relacja typu „agencyjnego” pojawia się na wielu poziomach życia publicznego, między demokratycznie wybranymi politykami a ich biurokratycznym aparatem wykonawczym, między obywatelami a politykami, których wybierają, między akcjonariuszami a zarządem korporacji gospodarczej. Kluczowym problemem wszystkich tych relacji (typu *agency*) jest fakt, że skoro pryncypałowicie delegują władzę do podmiotów sprawczych, to mają problemy z kontrolowaniem ich, ponieważ interesy podmiotów sprawczych często różnią się od interesów pryncypałów i ponieważ podmioty sprawcze mają zwykle lepsze informacje o swoich działaniach niż ich pryncypałowicie.

The image shows two informational placards mounted on a wall. The top placard is for the 'Biuro Poselskie' (Municipal Office) and the bottom one is for the 'Biuro Poselsko-Senatorskie' (Municipal-Senatorial Office). Both placards are white with blue and red text and logos. The top placard features the 'Pis' logo and the text 'Prawo i Sprawiedliwość'. The bottom placard features the 'Pis' logo, 'Zjednoczona Prawica', and 'Solidarna Polska' logos. Both placards provide contact information, including phone numbers, fax numbers, and email addresses, as well as the office hours (Monday-Thursday, 9:00 - 16:30).

Biuro Poselskie
Posłowie:
dr Piotr Uruski
Piotr Babinetz
Prawo i Sprawiedliwość
Godziny funkcjonowania:
Poniedziałek - Czwartek
9:00 - 16:30
Informacje teleadresowe:
ul. Rynek 16, 38-500 Sanok
tel./fax 13 46 34 334
e-mail: biuro.poselpiotruruski@gmail.com

Biuro Poselsko-Senatorskie
Europosłowie do Parlamentu Europejskiego:
Stanisław Ożóg
Tomasz Poręba
Senator:
Mieczysław Golba
Posłowie na Sejm RP:
marszałek Marek Kuchciński
Anna Schembri-Rodziejewicz
Piotr Babinetz
Andrzej Matusiewicz
Stanisław Piotrowicz
Bogdan Rostka
dr Piotr Uruski
Zjednoczona Prawica
Solidarna Polska
Godziny funkcjonowania:
Poniedziałek - Czwartek
9:00 - 16:30
Informacje teleadresowe:
ul. Rynek 16, 38-500 Sanok
tel./fax 13 46 34 334
e-mail: biuro.poselpiotruruski@gmail.com

Biura poselskie i senatorskie powstają, by ułatwić kontakt wyborców z politykami. Jak oceniasz skuteczność tego typu placówek?

Źródło: Silar, licencja: CC BY-SA 4.0.

Teoria podmiotowości sprawczej koncentruje się na sposobach, których używają pryncypałowicie, by rozwiązać problem kontroli podmiotów sprawczych, czyli na doborze odpowiednich podmiotów i monitorowaniu ich działań oraz na stosowaniu pozytywnych i negatywnych sankcji w ich kierunku. Problem ten uzyskał status odrębnej teorii w latach

70. XX w., choć sam problem uwzględniający wiele organizacji i różnych kontekstów historycznych sformułowany był przez [Maksa Webera](#) już na początku lat 20. XX w. Weber zastanawiał się, czy politycy wybrani w demokratycznych wyborach mogą skutecznie kontrolować urzędników administracji państwowej, którzy wcielają w życie ustalone przez polityków zadania. A jeżeli nie mają takiej kontroli, to czy procedury demokratyczne nie są tylko fikcją i fasadą, a władza leży w rękach biurokracji.

W naukach politycznych podejmuje się refleksję nad wpływem osób trzecich w relacji pryncypał–podmiot sprawczy, znaczenie administracyjnych procedur redukujących niepewność obu stron będących w relacji pryncypał–podmiot sprawczy, a także relację wielorakich pryncypałów, którym podlegać może podmiot sprawczy, jak np. administracja publiczna.

W socjologii natomiast teoria podmiotowości sprawczej odnosi się do sytuacji, w której jednostka nie jest podmiotem sprawczym jakiegokolwiek pryncypała, a jej działania nie wynikają z delegowanej władzy, lecz z jej autonomicznej woli. I taki nurt refleksji nad podmiotowością będzie nas interesował.

Z **podmiotowością sprawczą** wiążą się takie kategorie, jak intencjonalność działania, wolny wybór, inicjatywa, twórczość, poczucie sprawstwa lub kontroli nad własnymi czynami. Są to te same kategorie, o których mówi się przy okazji analizy pojęć *alternatywność* i *intencjonalność*. Można więc rozumieć, że podmiotowe sprawstwo wyraża się w działaniu, które nie jest determinowane zewnętrznymi czynnikami, lecz jest podejmowane na podstawie autonomicznych decyzji jednostki. Nawet jeśli pominiemy zewnętrzne uwarunkowania, które rzecz jasna wpływają na jednostkę i jej zachowania, to i tak pod pojęciem podmiotowego sprawstwa kryją się złożone procesy prowadzące do decyzji o podjęciu lub zaniechaniu określonego działania. Rutyna, celowość oraz subiektywna ocena działań stanowią elementy podmiotowego sprawstwa i stanowią o interwencji podmiotu sprawczego w świat społeczny.

Podmiotowe sprawstwo można więc zdefiniować jako zanurzony w czasie proces zaangażowania społecznego, które kształtowane jest przez przeszłość (w swym aspekcie nawykowym), ale także zorientowane jest ku przyszłości (jako zdolność do wyobrażenia sobie alternatywnych możliwości) oraz ku teraźniejszości (jako zdolność do kontekstualizowania nabytych nawyków i projektów na przyszłość w ramach przygodności danego momentu). Człowieka,

Zastanów się, dlaczego podmiot społeczny jest inaczej nazywany aktorem.

Źródło: Kyle Head, domena publiczna.

który ma wymienione cechy, określa się mianem **podmiotu sprawczego** lub **aktora**.

Co prawda w sferze publicznej mamy częściej do czynienia z **aktorami zbiorowymi**, jednakże na bieg spraw publicznych wpływ mają także jednostki. Dlatego też na scenie życia społecznego mamy różne formy zrzeszania się – od organizacji formalnych z silnymi strukturami i skodyfikowanymi relacjami po grupy nieformalne jak w ruchu feministycznym czy ekologicznym.

Struktura społeczna jako solidna i trwała powinna pełnić funkcję **stabilizatora porządku społecznego**. Jeśli potraktujemy strukturę i podmiotowość jako opozycyjne względem siebie pojęcia i aspekty życia, to struktura będzie zewnętrznym wobec podmiotu zespołem ograniczeń nakładanych na jego autonomiczne działanie, przez kontekst społeczny, w którym ono zachodzi. Jednakże podmiot w działaniu napotyka nie tylko na ograniczenia strukturalne, ale również materialne, wynikające z charakteru świata i jego fizycznych właściwości. Do ograniczeń napotykaných przez podmiot należą także sankcje wynikające z reakcji innych podmiotów sprawczych na ich działania oraz ograniczenia strukturalne wynikające z kontekstualności działania, np. nie można, będąc robotnikiem, podejmować się operacji chirurgicznych.

Podmiotowość bywa traktowana jako obszar twórczości, przygodności i incydentalnego wyboru, dlatego też trudno ująć ją w schematy. W związku z tym można przyjąć, że struktura kształtuje podmiotowość człowieka, a zarazem jego podmiotowość w postaci skutków autonomicznych działań podmiotu sprawczego wpływa na kształt struktury społecznej. Podejście to pozwala usunąć sprzeczność, jaka może pojawić się w omawianej tu relacji.

Związki między podmiotowością a strukturą społeczną są nie tylko wzajemne, ale i symbiotyczne. Struktury zarówno formują ludzkie działania, jak i są przez owe działania formowane. Nie ma ani podmiotów sprawczych bez struktury, ani struktury bez podmiotów sprawczych¹. To, co obserwujemy, jest interakcją między strukturą a podmiotowością, podmiotowo-strukturalną rzeczywistością pojawiającą się w rozmaitych permutacjach, kombinacjach składników podmiotowych i strukturalnych, które łącznie tworzą wydarzenia społeczne. Są one punktem odniesienia dla działającego podmiotu sprawczego, to dzięki nim orientuje on swoje działania i odstępuje od ich podjęcia.

Przełamywanie tego systemu prowadzi do działań innowacyjnych. Sharon Hays proponuje odróżnić podmiotowość sprawczą, która reprodukuje struktury i wyraża się w nawykowych działaniach, od tej, która struktury przekształca i wyraża się w działaniach innowacyjnych.

Efekt ogrodniczej partyzantki – kwiatowa grządka w miejsce rozebranego betonowego chodnika. Czy masz świadomość istnienia takich oddolnych inicjatyw mieszkańców, czy są dla Ciebie nowością?

Źródło: Lampje, licencja: CC BY-SA 2.5.

To dzięki działaniom przekształcającym struktury mamy bowiem zmiany porządku społecznego, inicjatywy obywatelskie zmieniające kształt życia publicznego. Otwarte pluralistyczne społeczeństwo stwarza szczególną przestrzeń do funkcjonowania podmiotów sprawczych. Wzrost podmiotowości odbywa się bowiem kosztem zwiększenia ryzyka indywidualnego i grupowego, a także rodzi konsekwencje autonomicznych decyzji, jakie spadają na przedstawicieli tegoż społeczeństwa. Dlatego działający w takim kontekście podmiot narażony jest nie tylko na ograniczenia strukturalne, ale również na skutki działania innych podmiotów sprawczych funkcjonujących w przestrzeni publicznej, przyjmujących postać uzgodnień i kooperacji lub rywalizacji i konfliktu. Może to prowadzić do samoograniczenia autonomicznych działań podmiotów w celu uniknięcia ryzyka i odpowiedzialności. Służy temu również stowarzyszanie się podmiotów mających podobne cele działania w formie organizacji, które nie tylko rozkładają ryzyko, ale i odpowiedzialność na wielu członków stowarzyszenia.

Słownik

autonomiczność

niezależność w podejmowaniu decyzji; postępowanie zgodne z własną hierarchią wartości

podmiotowość sprawcza

inaczej: sprawczość; możliwość za pomocą której osoba może oddziaływać na inne jednostki czy społeczność

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem dotyczącym podmiotowości człowieka i społeczeństwa.
Następnie wykonaj zadanie.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PwzkYOtv8>

Granice wolności politycznej władzy a podmiotowość obywateli

Doktor Aldona Musiał-Kidawa z Politechniki Śląskiej w artykule „Podmiotowość społeczeństwa obywatelskiego w kulturze europejskiej” rozważa zagadnienie podmiotowości nie tylko społeczeństwa jako całości, ale również obywatela funkcjonującego w społeczeństwie demokratycznym. Zwraca uwagę, że podstawową wartością takiego społeczeństwa jest równość wszystkich ludzi. Daje ona gwarancję aktywnego i realnego wpływu na działania polityczne instytucji państwa. Sankcjonuje też indywidualne wybory wolnych równych i niezależnych podmiotów. Jak pisze autorka: „Konsekwencją przyjęcia zasady równości w wymiarze indywidualnym i społecznym jest idea wkluczania, różnorodność, nie zaś odwoływanie się do populistycznych i nacjonalistycznych sentymentów”.

Aldona Musiał-Kidawa zwraca uwagę na to, że „Społeczeństwo obywatelskie utożsamia wolność jako rzeczywistość polityczną niezależną od struktur państwa. Istotą tych relacji pozostaje równowaga niepodająca w wątpliwość podmiotowości każdej ze stron, ograniczająca tym samym ingerencję i nakładanie się kompetencji instytucjonalnych. Idea ma na celu tak powstrzymanie i skuteczne ograniczenie aspiracji państwa, jak i budowanie poziomych więzi, aktywację niezależnych jednostek, koordynację ich działań poprzez system konsultacji i szerokiej komunikacji, w efekcie czego kształtuje się zintegrowane społeczeństwo”.

Autorka artykułu wskazuje też na niebezpieczeństwa zagrażające społeczeństwu obywatelskiemu i podmiotowości obywateli. Według niej są to „konsekwencje nieograniczonej władzy demokracji i rządów tyranii większości, jakie pojawiają się ze strony populistycznych mas. Zwycięstwo demokracji masowej, określając pozycję społeczną oraz prawną jednostki, urzeczywistnia doskonałą tożsamość jednostek (...). Charakterystyczną cechą demokracji masowej pozostaje więc społeczeństwo pozbawione świadomości więzi obywatelskich, niezintegrowane społecznie oraz

zawijające umowę stanowiącą podstawę dla powołania systemu władzy urzeczywistniającej populistyczną wolę większości. Demokratyczny mandat zarządzających wskazuje, iż »demokracja doskonała kończy się totalitarnym systemem, w którym życie każdej osoby ludzkiej jest bez reszty z zewnątrz regulowane. Można sobie wyobrazić efektywnie demokratyczną organizację totalnego niewolnictwa wszystkich«.

Spółeczeństwo masowe, podporządkowując jednostkę woli większości, ogranicza jej mobilność i udział w obszarze porządku publicznego. Wyrazem tego jest rozwój różnorodnych form państwa opiekuńczego wraz z nadmierną rozbudową aparatu biurokratycznego, elementów niebezpiecznie ingerujących w prywatną oraz instytucjonalną wolność jednostki. Zorganizowana w systemie państwa większość stanowi zagrożenie dla demokracji oraz wolności, bowiem jej emancypacja polityczna nie jest tożsama społecznej, moralnej czy duchowej, a obietnica totalitarna zawsze jest kusząca i znosi wartość podmiotowości (...). System demokratyczny pozostaje stabilny m.in. poprzez kształtowanie cnót, postawy obowiązku, nawyku społecznego działania, szacunku dla prawa oraz obecności wzajemnych pozainstytucjonalnych relacji między jednostkami”.

Autorka publikacji podkreśla znaczenie edukacji obywatelskiej, która „wraz z przysposobieniem jednostek do publicznego działania stanowi wystarczające zabezpieczenie przed władzą ludzi pozbawionych racjonalizmu oraz kompetencji (...). Przytacza też słowa Leszka Kołakowskiego, który stwierdza, że „spółeczeństwo otwarte oraz pluralistyczne ma więcej szans (choć nie gwarancji), iż podejmować będzie ważne decyzje na przesłankach racjonalnych, a przede wszystkim, że będzie mogło naprawiać swoje błędy”.

Źródło cytatów: Aldona Musiał-Kidawa, *Podmiotowość społeczeństwa obywatelskiego w kulturze europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2016, nr 98, s. 125–136.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Podaj, jakie zagrożenia dla podmiotowości obywateli i społeczeństwa obywatelskiego wskazuje A. Musiał-Kidawa.

Ćwiczenie 2

Zajmij stanowisko: czy można budować społeczeństwo obywatelskie bez podmiotowości obywateli? Swoje zdanie uzasadnij minimum dwoma argumentami.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Podaj, w którym modelu filozoficznym podmiot odnajduje siebie przez analizowanie stosunku swoich poglądów odnośnie do reguł etycznych.

Zaznacz swoją odpowiedź.

Porównaj swoją odpowiedź

Ćwiczenie 2

Wskaż, co łączy się z podmiotowością sprawczą.

☐ brak wolnego wyboru

☐ wolny wybór

☐ przypadkowość

☐ twórczość

☐ intencjonalność działania

☐ inicjatywa

☐ brak kontroli nad własnymi czynami

Ćwiczenie 3

Zaznacz, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Struktura społeczna nie może pełnić roli stabilizatora porządku społecznego.	☐	☐
W systemach liberalno-demokratycznych podmiot sprawczy ograniczany jest m.in. przez działania innych podmiotów.	☐	☐
Może istnieć podmiot sprawczy bez struktury.	☐	☐
Przekształcanie struktur prowadzi do zmieniania życia publicznego.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Aldona Musiał-Kidawa

Podmiotowość społeczeństwa obywatelskiego w kulturze europejskiej

Pozycja obywatela w systemie liberalnej demokracji określona jest możliwością aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym oraz stanowi konsekwencje przynależności obywatelskiej, państwowej, a nie np. rasowej. System liberalnej demokracji kształtuje tożsamość i więź obywateli na poziomie tworzenia różnorodnych struktur pluralistycznych opartych na prawnych oraz organizacyjnych regulacjach znajdujących zakorzenienie w uniwersalnych prawach człowieka. Kategoria uprawnień oraz obowiązków, określona w konstytucji każdego państwa demokratycznego, urzeczywistnia obecność wolnych oraz równych wobec prawa obywateli, ale również kształtuje świadomość (współ)odpowiedzialności wobec osobowych wartości. Uniwersalne państwo liberalnej demokracji stanowi formę racjonalnej samoświadomości, ponieważ ludzie tworzący społeczeństwo świadomi są swych prawdziwych natur i potrafią zbudować wspólnotę polityczną, która istnieje w zgodzie z tymi naturami. Odpowiedzialność obywateli wobec istniejącego porządku organizacyjnego państwa stanowi immanentną cechę oraz wartość systemu liberalnej demokracji. Pojęcie dobra wspólnego wskazuje, iż aktywność publiczna obywatela wykracza poza płaszczyznę egoistycznych interesów, nie wyczerpuje się w realizacji doraźnych korzyści.

Źródło: Aldona Musiał-Kidawa, *Podmiotowość społeczeństwa obywatelskiego w kulturze europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej” 2016, nr 98, s. 130.

Rozstrzygnij, czy w systemie demokracji liberalnej można mówić o upodmiotowieniu obywateli. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Rozstrzygnięcie: tak ▼

Uzasadnienie:

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Łukasz Brodziak

Podmiotowość i tożsamość jako źródła obywatelskości

Partycypacja to zarówno regularna współpraca obywateli z organami władzy czy uczestniczenie w życiu politycznym w tak zwany miękki sposób, ale również aktywne korzystanie z mechanizmów sprawstwa skutecznego prawnie. Tak rozumiana partycypacja to nic innego, jak pragmatyczna forma odzwierciedlenia poczucia podmiotowości obywateli. Obywatel świadomy swojej podmiotowości to taki, który wie, jakie prawa i obowiązki względem różnych uczestników w sferze publicznej mu przysługują. Przedstawiony powyżej sposób rozumienia obywatelskości jako zaangażowanej i aktywnej postawy na rzecz budowania wspólnego dobra zbiorowego zmusza do zastanowienia. Wszak obywatelskość, jak już wspomniano, nie musi dotyczyć tylko zorganizowanych podmiotów zbiorowych, ale również podmiotów indywidualnych.

Indywidualizacja jednostki nie oznacza indywidualizacji wyznawanych przez nią wartości. Wartości o charakterze zbiorowym wciąż pozostają takie same, pomimo atomizacji społeczeństwa. Dlatego źródła obywatelskości nie należy szukać w podmiotach zbiorowych. Będą one czymś wtórnym. Owa obywatelskość pochodzić będzie z wnętrza każdej jednostki, z indywidualnego i niezależnego bytu.

Źródło: Łukasz Brodziak, *Podmiotowość i tożsamość jako źródła obywatelskości*, „Filozoficzne Aspekty Genezy” 2016, s. 251.

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
--------------	--------	-------

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Dzięki poczuciu podmiotowości obywatel państwa demokratycznego podejmuje decyzje wyborcze i współpracuje z władzami państwa, oceniając ich skuteczność.	☐	☐
W zindywidualizowanych społeczeństwach można zauważyć brak poczucia podmiotowości i ograniczenie uczestnictwa w życiu publicznym.	☐	☐
We współczesnych demokracjach instytucje kształtujące społeczeństwo obywatelskie nie mogą skutecznie działać z braku poczucia podmiotowości obywateli.	☐	☐
Bardzo ważną formą partycypacji indywidualnej w państwach demokratycznych jest uczestnictwo w procesie wyborczym i kandydowanie na niższe urzędy w administracji publicznej.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Adriana Warmbier

Zagadnienie podmiotowości

Bardziej rozwinięta forma odnoszenia się do siebie rozpowszechniła się wraz z filozoficzną interpretacją delfickiej maksymy γνῶθι σαυτόν, którą Sokrates i Platon odczytywali jako wezwanie do poznania samego siebie. Rozwój myśli greckiej ideę poznania i samorozumienia połączył z ideą refleksyjnego umysłu. (...) Pytanie o podstawy refleksyjnego odnoszenia się do siebie dało początek wyodrębnieniu dwóch rodzajów świadomości: przedrefleksyjnej, bezpośredniej świadomości siebie i refleksyjnego poznawczego rozpoznawania siebie. Rozróżnienie to zasada się na przekonaniu, że można mieć świadomość siebie również wtedy, gdy nie zwraca się poznawczo uwagi na własną świadomość. W konsekwencji świadomość siebie, pojmowana jako elementarne poczucie, które nie jest „wiedzą”, jaką można sformułować w pojęciach, jest pierwotna w stosunku do refleksyjnego poznawania siebie.

Źródło: Adriana Warmbier, *Zagadnienie podmiotowości*, dostępny w internecie: ruj.uj.edu.pl [dostęp 18.05.2021 r.].

Wyjaśnij, na czym polega, według starożytnych filozofów, zależność pomiędzy świadomością przedrefleksyjną i refleksyjną.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Elżbieta Dubas

O podmiotowości w kontekście pedagogicznym

Badacze często łączą podmiotowość z wolnością i odpowiedzialnością, świadomością i samoświadomością, racjonalnością i refleksyjnością, autentycznością i empatią, a zarazem poczuciem odrębności od innych. Istotne są także powiązania z wartościami i celami oraz sensem życia, transcendencją własnej osoby w świat wartości. (...) Podmiotowość jest także jednoznacznie powiązana z aktywnością jednostki, z jej samosteroownością i samostanowieniem, z osobistym sprawstwem. Podmiotowość to związki z kreacją siebie, to związki z sumieniem oraz rozwojem i uczeniem się realizowanym przez całe życie. Efektem podmiotowości zyskiwanej w procesie życia jest więc subiektywne poczucie osobistego wpływu na zdarzenia – poczucie osobistego sprawstwa oraz zyskiwane w związku z tym poczucie własnej wartości i poczucie otwartej drogi ku samorealizacji (samospelnienia), a w konsekwencji – radość istnienia i bycia autorem swojego losu.

Źródło: Elżbieta Dubas, *O podmiotowości w kontekście pedagogicznym*, dostępny w internecie: cejsh.icm.edu.pl [dostęp 18.05.2021 r.].

Rozstrzygnij, czy podmiotowość jest istotna dla funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego. Uzasadnij swoje zdanie.

Rozstrzygnięcie: ▼

Uzasadnienie:

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Łukasz Brodziak

Podmiotowość i tożsamość jako źródła obywatelskości

Podmiotowość jednostki można podzielić na wewnętrzną oraz zewnętrzną. Podmiotowość wewnętrzna oznacza sprawowanie kontroli nad sobą przez daną jednostkę. (...) Tworzy ona w sobie swoisty układ pełniący zarówno funkcje kierownicze, jak i regulacyjne. Dokonuje się samoregulacja i samokontrola, których realizacja zależy od podmiotowej woli jednostki. Podmiotowość zewnętrzna z kolei oznacza wpływ na otoczenie. Wpływ ten prowadzić może do przeświadczenia o zdolności do kreowania otoczenia. Tak rozumiane trwałe poczucie podmiotowości rodzi się, gdy jednostka dostrzega efekty swojego wpływu. Zatem poczucie podmiotowości nie jest tożsame z samą podmiotowością.

Źródło: Łukasz Brodziak, *Podmiotowość i tożsamość jako źródła obywatelskości*, dostępny w internecie: cejsh.icm.edu.pl [dostęp 18.05.2021 r.].

Wyjaśnij, dlaczego poczucie podmiotowości nie jest tożsame z samą podmiotowością człowieka.

Dla nauczyciela

Autorka: Małgorzata Krzeszowska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Czynniki sprzyjające powstaniu społeczeństwa obywatelskiego. Podmiotowość

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

VI. Społeczeństwo obywatelskie i kultura polityczna.

Uczeń:

2) wyjaśnia – z wykorzystaniem wyników badań społecznych – jak powstaje i jakie znaczenie dla społeczeństwa obywatelskiego ma kapitał społeczny i zaufanie; przedstawia, jak codzienne zachowania sprzyjają budowaniu kapitału społecznego lub go niszczą.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcie podmiotowości;
- charakteryzuje różnice w rozumieniu pojęcia podmiotowości w różnych ujęciach;
- ocenia znaczenie podmiotowości dla budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- quiz;
- rozmowa nauczająca.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.
2. Weryfikacja wiedzy pierwotnej. Dyskusja na temat społeczeństwa obywatelskiego ze szczególnym zwróceniem uwagi na czynniki kształtujące społeczeństwo obywatelskie.

Faza realizacyjna

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują na kartkach minimum pięć pytań do tekstu. Wybrana osoba zbiera pytania do urny. Uczniowie dzielą się na 5-osobowe grupy, losują pytania z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Reszta klasy wraz z nauczycielem weryfikuje poprawność odpowiedzi.
2. Zapoznanie z audiobookiem. Rozmowa w parach na temat podmiotowości człowieka, wykonanie ćwiczenia 1 do audiobooka.
3. Dyskusja na temat: „Czy można budować społeczeństwo obywatelskie bez podmiotowości osoby?”. Na koniec wybrana osoba przedstawia wnioski, po czym uczniowie wykonują ćwiczenie 2 w sekcji „Audiobook”.
4. Wykonanie ćwiczeń 5–8 z sekcji „Sprawdź się”.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie dokończają zdanie: „Podmiotowość w społeczeństwie demokratycznym jest jak..., ponieważ...”.
2. Uczniowie wypowiadają się na temat swojego zaangażowania w zajęcia. Wybrany osobom nauczyciel wystawia oceny

Praca domowa:

Wykonaj ćwiczenia 1–4 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Edward Wnuk-Lipiński, *Socjologia życia publicznego*, Warszawa 2008.

Piotr Sztompka, *Socjologia zmian społecznych*, Kraków 2007.

Max Weber, *Gospodarka i społeczeństwo. Zarys socjologii rozumiejącej*, Warszawa 2002.

Paweł Dybel, Szymon Wróbel, *Granice polityczności. Od polityki emancypacji do polityki życia*, Warszawa 2010.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą wykorzystać multimedium do przygotowania się do lekcji powtórkowej.